

SAVET ZA ŠTAMPU

ul. Kraljice Natalije br. 28, Beograd

PODNOŠILAC:

Mondo Inc d.o.o. Beograd, ul. Vlajkovićeve br. 8, čiji su punomoćnici advokati Aleksandar B. Petrović, Branislav D. Glogonjac i Aleksandar D. Arsić iz OAD „Petrović & Glogonjac” iz Beograda i adv. Zvonko M. Ranković iz Beograda, ul. Trg Nikole Pašića broj 12, po punomoćju u prilogu

PREDMET:

Odgovor na žalbu podnetu od strane Milene Vasić u svojstvu članice Komisije za žalbe Saveta za štampu, povodom teksta objavljenog u mediju „Kurir: Najuticajnije dnevne novine Balkana” i mediju „kurir.rs” (štampano i elektronsko izdanje), dana 09.10.2024. godine

Primeraka: 1
Priloga: 2 + punomoćje

Podnosiocu je dana 08.11.2024. godine dostavljena žalba članice Komisije za žalbe Saveta za štampu povodom tekstova objavljenih u mediju „Kurir: Najuticajnije dnevne novine Balkana” i mediju „kurir.rs” (u daljem tekstu: Kurir) dana 09.10.2024. godine, čiji je izdavač podnosilac Odgovora.

Navodi podnete žalbe su neosnovani u celosti.

Prilikom objavljivanja spornih tekstova (i generalno izveštavanja o predmetnom događaju) podnosilac je u svemu postupao u skladu sa odredbama Kodeksa novinara Srbije (u daljem tekstu: Kodeks) kao i u skladu sa odredbama Zakona o javnom informisanju i medijima (u daljem tekstu: ZJIM) .

Na samom kraju Žalbe navodi se kao prilog tekst iz dnevnog lista „Alo”, te je Žalba nerazumljiva, kontradiktorna svim navodima iznetim u njoj, njeni razlozi su nejasni, jer je očigledno da bez obzira koji je medij i kako pisao o ovoj temi – žalba bi se sastojala iz identičnih navoda.

I NEOSNOVANOST ŽALBE

Neosnovani su žalbeni navodi da je prilikom izveštavanja došlo do povrede Kodeksa novinara Srbije.

Ovakva tema jeste od najvišeg mogućeg interesa za javnost dok je Kurir jasno naveo da objavljene informacije u određenom delu predstavljaju tvrdnje izvora koji su konsultovani – sve shodno članu 3. poglavlja I Kodeksa.

Informacije nisu prenete sa suđenja u uobičajnom smislu pravljenjem transkripta, već su novinari Kurira do istih došli nezvaničnim putem, preko izvora čiji identitet ne moraju otkrivati, Netačni su navodi u vezi „prenosa informacija na senzacionalistički način, uz kršenje brojnih prava maloletnika, ali i oštećenih“ .

Iznete informacije (o svedočenju maloletnika, optužbama koje je izneo na račun roditelja, njihovom načinu vaspitanja, uspesima u školi i okolnostima zbog kojih se protiv roditelja vode krivični postupci) istinite su i opšte poznate. Tako je na samom početku teksta navedeno da maloletnik „ostaje pri svemu što je rekao“, mislivši na iskaze date pre više od godinu dana, poznate celokupnoj javnosti, te Kurir u spornim tekstovima nikakve nove informacije nije prenosio.

Netačan je navod da podnosilac žalbe „navodi čitaoca na zaključak da su za masovno ubistvo krivi roditelji dečaka“, jer takvog navoda nema u niti jednom delu teksta. Ukoliko takvo mišljenje postoji u javnosti, ono je rezultat šoka koje je naše društvo pretrpelo. Optužbe javnosti na račun roditelja maloletnika ni na koji način nizu uzrokovane od strane Kurira (niti bilo kog drugog medija) i one bi mogle postojati čak i da mediji o roditeljima nikada nisu objavili niti jednu informaciju.

Informacije da je nečija majka želela da joj dete u školi „bude bolje“ ne mogu kršiti kodeks, kao ni informacija da je otac maloletnika imao pištolj koji je upotrebljen tokom tragičnog događaja – jer ovu informaciju već zna svaki građanin Srbije. Tako je i informacija da maloletnik ne bi upotrebio pištolj da ga otac nije imao notorna i Kurir njenim iznošenjem nije donosio nikakav zaključak.

Netačan je i navod da je izostalo navođenje izvora informacije, jer izvor informacije novinar nije dužan da otkrije, shodno ZJIM kao i shodno poglavlju VI, tački 3 Kodeksa, dok su svi navodi pribavljeni na ovaj način izneti **na umeren i oprezan način uz navode da je „redakcija nezvanično saznala“**.

Pravo javnosti da bude informisana jeste u ovom slučaju prioritarno u odnosu na razloge poverljivosti informacija, jer je teže zamisliti slučaj koji bi imao više argumenata da bude kvalifikovan kao takav, što je sigurni smo stav i većinskog dela javnosti, u čijoj službi se Kurir i nalazi.

Neosnovano je tvrditi da je prekršena pretpostavka nevinosti maloletnika, jer su u spornim tekstovima samo prenete izjave njihovog deteta i poznate javnosti od ranije, praktično od prve nedelje po tragičnom događaju, nakon razgovora sa maloletnikom od strane stručnih lica, koje su izjave preneli ne samo svi mediji već i najviši državni funkcioneri.

II ČLAN IV KODEKSA: ODGOVORNOST NOVINARA U SPORNIM TEKSTOVIMA

Novinari su odgovorno postupali u skladu sa Kodeksom, te su neosnovani navodi da su suprotno navedenom članu izvršene povrede, koje citiramo u nastavku.

Kurir je u konkretnoj situaciji informacije o potencijalnim uzrocima koji su doveli do možda najveće tragedije koja je zadesila našu državu u 21. veku, o kojima se raspravlja pred sudom u većem broju krivičnih i parničnih postupaka, sve radi pravovremenog i tačnog informisanja javnosti, pokušaja da ista razume uzroke ovog događaja ali i njegove posledice, sa kranjim ciljem prevencije ovakvih događaja.

Kurir je u tom smislu dužan da obavesti javnost o prikupljenim dokazima i značaju istih, dok su prenete informacije proizišle iz priznanja samog maloletnika, te je i ovde postupano u skladu sa dužnom novinarskom pažnjom koja nalaže objavljivanje informacija u celosti.

Shodno iznetim informacija koje smo taksativno naveli, nema govora o povredi prava dece, zastrašivanju dece i kršenju pretpostavke nevinosti, kao i štetnom uticaju na decu generalno, s obzirom da predmetni tekstovi prenose informacije o dokazima prikupljenim u više desetina sudskih postupaka pokrenutim nakon tragičnog događaja.

Predmetni tekst jeste uzrasno prihvatljiv u svakom svom delu, pod pretpostavkom dužnosti novinara da o iznetim informacijama izveštava javnost. Prava deteta prema Konvenciji UN i ostalim međunarodnim propisima takođe nisu prekršena.

III ČLAN VI KODEKSA: ODNOS PREMA IZVORIMA INFORMISANJA

Predmetne povrede kodeksa ni na ovom mestu nisu izvršene, s obzirom da izvori nisu izmišljeni i oni su svoje informacije dali svojevolumno, u skladu sa uobičajnom novinarskom praksom.

Kodeks svakako dozvoljava da izvor informacije ostane neotkriven, po njegovoj želji, što su autori teksta ispoštovali.

IV ČLAN VI KODEKSA: POŠTOVANJE PRIVATNOSTI

Netačni su navodi da je u predmetnim tekstovima maloletnik učinjen prepoznatljivim kada podnosilac žalbe u istoj rečenici navodi da je **fotografija zamagljena**.

U pogledu članova 88 i 91 ZJIM, napominjemo da je sadržaj spornog teksta takav da ne može naškoditi moralnom, intelektualnom ili drugoj vrsti razvoja maloletnika, te da u spornom tekstu nisu iznete informacije iz privatnog života, a svakako su sve iznete informacije koje žalilac kao takve označava javnosti bile poznate od ranije kada su iznete od strane državnih organa.

Sprečavanje zloupotrebe dece jeste prioritet i podnosioca Odgovora, što je i bio povod za objavljivanje spornog teksta.

Javnost nije isključena iz krivičnog postupka da bi porodice oštećenih bile pošteđene medijske senzacije kako se to neosnovano u Žalbi navodi, jer su porodice oštećenih prisutne na samom suđenju te redovno prisutne i na medijskoj sceni, s obzirom da je veći broj članova ovih porodica davao intervju za medije, pa čak i izdavao autorske tekstove u samim medijima.

Dokaz:

- Autorski tekst oca jedne od žrtava

V PREOSTALI NAVODI ŽALBE

Kurir je preneo informacije proverene od strane izvora, dok je shodno tački 3 poglavlja V kodeksa prećutkivanje bitnih informacija samo po sebi prekršaj kodeksa. Sporne informacije objavljenje su u cilju davanja odgovora na mnoga pitanja koja javnost (i danas) postavlja, dok je pravo javnosti na odgovore najveći interes u ovom momentu, jer od tog prava zavisi kako ćemo kao zajednica reagovati u budućnosti povodom apsolutno najznačajnijeg problema koje jedno društvo može zadesiti – ubistvo dece.

Prećutkivanje važnih informacija (poput onih o do tada prikupljenim dokazima i priznanju dela, te okolnostima koje inkriminišu druga lica) ne doprinosi javnoj diskusiji i nalaženju odgovora već pomaže zaboravljanju na događaje koji se ne smeju zaboraviti.

Nisu osnovani ni navodi Žalbe da je predmetni tekst mogao imati štetne posledice po žrtve i decu. U tekstu nisu navedeni detalji tragičnog događaja, privatnost aktera jeste zaštićena (imajući u vidu informacije koje su objavili državni organi, te zamagljivanje fotografije maloletnika), a posebno dostojanstvo većeg broja žrtava.

Ispunjenje uloge medija u demokratskom društvu doprinosi suočavanju javnosti sa događajima ove vrste kroz podsticanje diskusija i prevencije istih, a u konkretnom slučaju i štiti samu porodicu žrtava, čija je svakako želja da mediji o ovoj temi informišu javnost svakodnevno.

Važno je napomenuti i da shodno smernicama za primenu člana I poglavlja VII, novinar ne sme objaviti podatke koji bi mogli otkriti identitet žrtve ili učinioca pre nego što nadležni organ to zvanično saopšti. Podatke maloletniku i njegovim roditeljima protiv kojih se vode krivični postupci najpre su objavili državni organi.

Konačno, neutemeljeni su navodi iz Žalbe da samo zato što prema našem pravu maloletnik ne može biti krivično odgovoran, mediji ne mogu pisati o krivičnoj odgovornosti. Da je zaista tako, usled (između ostalog) pisanja medija ne bi bila pokrenuta javna rasprava na ovu temu (koja će verovatno dovesti do spuštanja granice krivično-pravne odgovornosti).

Dokaz:

- Naučni rad profesorke pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu iz aprila 2024. godine

VI Zaključak

Izveštavanje medija Kurir u pogledu spornog događaja je izvršeno u celosti u skladu sa odredbama Kodeksa novinara, uz svu dužnu pažnju u pogledu provere informacija, zaštite privatnosti i prava aktera i žrtava tragičnog događaja, te zadovoljenja opravdanog interesa javnosti da o ovakvom događaju i razrešenju istog bude na pravilan način obaveštena.

Na samom kraju napominjemo da se **sadržina predmetne Žalbe očigledno odnosi na tekstove drugih medija, poput medija „Alo“**, te da su tekstovi objavljeni od strane Podnosioca Odgovora na žalbu u svemu sačinjeni u skladu sa standardima novinarske pažnje.

Shodno iznetom, jasno je da nema bilo kakvih povreda odredaba Kodeksa, te da je predmetna žalba neosnovana. Nekada je stvarnost nažalost isuviše uznemirujuća da bi pravosuđe, državni organi, mediji i sama javnost (uključujući žrtve i njihove porodice) mogli da u svakom pojedinom slučaju jasno odrede granice nečije privatnosti.

* * * * *

Imajući u vidu navedeno, Mondo Inc doo ističe da je žalba neosnovana u celosti, da su navodi žalbe postavljeni paušalno, bez ubedljivog obrazloženja kao i da nema dokaza na iznete tvrdnje. Mondo Inc doo predlaže Savetu za štampu da žalbu odbije u celosti kao neosnovanu.

U Beogradu, 15.11.2024. godine

Punomoćnici Mondo Inc doo

Branislav D. Glogonjac
ADVOKAT / ATTORNEY AT LAW
Trg Nikole Pašića 12, Beograd, Srbija

Aleksandar D. Arsić
ADVOKAT / ATTORNEY AT LAW
Trg Nikole Pašića 12, Beograd, Srbija

PUNOMOĆJE

Kojim ovlašćujemo advokate Aleksandra B. Petrovića, Branislava D. Glogonjca i Aleksandra D. Arsića iz Ortačkog advokatskog društva „Petrović & Glogonjac“ i advokata Zvonka M. Rankovića iz Beograda, ul. Trg Nikole Pašića br. 12, da nas zastupaju u svojstvu punomoćnika, branioca i zastupnika u postupku

pred Savetom za štampu koji se vodi po žalbi Milene Vasić

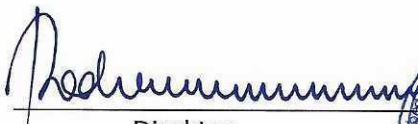
Na osnovu ovog punomoćja, advokati Petrović, Glogonjac, Arsić i Ranković su posebno ovlašćeni da podnose tužbe, pisane odbrane, ulažu žalbe, izjavljuju podneske bilo koje vrste, zaključuju poravnania, odriču se od tužbenog zahteva ili isti priznaju, naplaćuju sudske troškove, preuzimaju pokretne i nepokretne stvari u postupku sudskog ili bilo kog drugog izvršenja, kao i da preduzimaju sve druge pravne radnje za koje nađu da su u našem interesu, a potrebne su za uspešno okončanje pravnih poslova koji su im povereni.

Po ovom punomoćju imenovane advokate može zamenjivati advokatski pripravnik zaposlen u kancelariji.

Ovo punomoćje se može preneti na drugog advokata kao i na pripravnika koji radi kod punomoćnika ili drugog advokata, bez naknadne pisane saglasnosti vlastodavca.

U Beogradu, 09.10.2024. godine

Za MONDO INC doo:

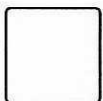

Direktor,
Wireless Media Group d.o.o. Beograd,
preko zastupnika **Jadranke Radonjic**

Slobodan Negić, otac devojčice ubijene u Ribnikaru: Zapitajmo se ko je odgovoran

Javni servis.net, Slobodan Negić | 1. mart 2024 | 12:52

FONET / Medija centar

Slobodan Negić, otac devojčice Sofije Negić, koja je ubijena u masakru u OŠ "Vladislav Ribnikar" 3. maja prošle godine, svedočio je na suđenju u parničnom postupku, protiv porodice ubice, a, kako piše "Javni servis.net", on je pored emotivne

nastao je autorski tekst Slobodana Negića, objavljen na portalu "Javni servis.net", koji NIN prenosi u celosti.

Šta je to odgovornost? Šta znači biti odgovoran?

Reč odgovornost izgrađena je od reči odgovor, a reč odgovor potiče od imenice govor. Govor je naša suštinska karakteristika. Biti odgovoran znači biti u obavezi da damo odgovor na pitanja koja se postavljaju. To je svesno preuzeta lična obaveza ili dužnost. Biti odgovoran čovek znači odgovoriti na zahteve situacije, odgovoriti na izazove, odgovoriti na pitanja koje nam život postavlja. Kada se nešto dogodi ili ne dogodi, neko mora da odgovara za to, bar smo tako nekada davno učili u školi.

U stvarnosti, to uopšte nije tako, pogotovo ako živite u državi Srbiji. Kaže se da čovek vredi onoliko koliko odgovornosti može da ponese. Ako

Srbija je uzela ulogu da čuva ustavni poredak bivše zemlje, ali potpuno protivustavno, tako što je jedan čovek preuzeo komandovanje JNA, odnosno vojnim i bezbednosnim strukturama, za koje nije imao baš nijedno pravno ovlašćenje niti legitimitet da tako postupa. To je bio čist državni udar, koji je doveo do teških zločina i ratnih razaranja sa nesagledivim posledicama.

Milošević nije imao nikakvu pravnu osnovu da komanduje Jugoslovenskom narodnom armijom, jer je bio predsednik jedne republike, a komandovanje vojnim snagama je, prema ustavu bivše republike, bilo u rukama predsednika

"Model da se u ime patriotizma čine stravični zločini je i dan danas prisutan"

Taj model da se u ime patriotizma čine stravični zločini je i dan danas prisutan i zapravo dominira našom društvenom matricom, kao oblik državnog terorizma. U 2024. godini, kada neki delovi razvijenog sveta već decenijama ubiraju plodove obrazovanja i multikulturalnosti, Srbija još uvek beži od svakog vida odgovornosti za ratove, pa čak i negira beskrupulozni zločin u Srebrenici, kao najveće etničko čišćenje posle Drugog svetskog rata. Sada već ima ozbiljnih konkurenata u toj kategoriji, kao što je država Izrael u Gazi ili Ruska federacija koja, jureći tri hiljade neonacista, devastira i ubija građanstvo cele jedne suverene države. Naglašavam da niko ne tvrdi da nikada nije bilo zločina protiv srpskog stanovništva!

kao pokušaj trulog zapada da vodi propagandni rat protiv Srbije, ili kao izdajništvo prema sopstvenom narodu, čak i kada je masakr u Srebrenici u pitanju. Ipak, zdrav razum nalaže da je država uspešna onoliko koliko su svesni i uspešni njeni građani i obrnuto! Građani su uspešni samo u uspešnoj državi. Biti kralj u živom blatu i nije baš neki uspeh. Većina građanstva koja zapravo ni na koji način nije odgovorna za ove strašne zločine koji su počinjeni u ime patriotskih ciljeva, postala je talac patološkog izbegavanja odgovornosti države i brutalnog obračuna sa svima koji misle drugačije.

Ali pogledajte, Srbija je jedina država bivše Jugoslavije koja je učestvovala u svim ratovima devedesetih! I ne samo devedestih, cela naša istorija je obeležena konstantnim ratovanjem i trpljenjem ogromnih trauma, koje nikada nisu razrešene, sa kojima nikada nije rađeno na pravi način, koje su se vekovima samo gurale pod tepih.

nalazi opravdanja, umesto da se suoči sa istinom i prizna svoju odgovornost i krivicu tamo gde je ima. I tako što se duže beži od odgovornosti, to je teže priznati greške. One se gomilaju, a onda se odjednom zatičemo u situaciji da više ne možemo ni da zapamtimo teške zločine kojima je naša svakodnevnica već decenijama preplavljena. To je država Srbija, država koja laže svoje građane, ubija ih, falsifikuje ih i zloupotrebljava na svaki mogući način, naravno pod izgovorm patriotskog očuvanja nacije. Besciljna borba za profitom preko zloupotrebe države, nepotizam, nizak nivo obrazovanja, religijska zatupljenost, temeljno nerazumevanje naučnih osnova savremenog sveta, itd., sve su to odavno prisutne karakteristike našeg društva. Taj čuveni srpski inat, bar kada je država u pitanju, nije ništa drugo nego tvrdoglavo i uporno bežanje od svake odgovornosti, od istine i šanse da se ikada išta ovde više promeni.

"Zapitajmo se ko je odgovoran"

Pogledajmo samo neke od primera iz prethodnih tridesetak godina. Zapitajmo se ko je za te slučajeve odgovoran? Kakva je to država u kojoj živimo koja ne može da odgovori ni na jedno od pitanja u nastavku?

- Zašto i dalje ne znamo ko je ubio vojnike-gardiste u Topčideru?
- Zašto ne znamo ko stoji iza ubistva Slavka Ćuruvije?
- Zašto, i posle 30 godina, ne znamo ko je ubio Radislavu Dadu Vujasinović, novinarku Duge?
- Zašto je ubijen novinar Milan Pantić iz Jagodine 2001. godine?

- Zašto je ubijen Ivan Stambolić?
- Zašto ne znamo ko je ubio Olivera Ivanovića?
- Gde su nastala dva minuta snimka sa sigurnosne kamere?
- Zašto je Kosta Kecmanović počinio tako strašan masakr u osnovnoj školi?
- Zašto se njegovi roditelji izjašnjavaju da nisu krivi?
- Da li je moguće da dete (čiji psihološki profil formira porodica), koga je otac umesto skijanja učio da puca, nije odgovoran ni kao maloletnik, ni kao dete svojih roditelja? Mogu li ljudi koji takvu vrstu odgovornosti izbegavaju da budu mentalno zdrave osobe? Naravno da ne mogu i za to nam ne treba

Arkan – idol izgubljenih generacija uličnih klanova i mračne budućnosti.

Ipak, to kakve odluke pravimo danas, vratiće se odgovarajućom reakcijom kada te mlade generacije budu došle po svoje. Isto kao što su devedesete poslale jasnu poruku šta se u državi Srbiji ceni i šta vredi! I dalje smo u kolektivnoj matrici čiji je moto – ko je jači! I dalje se prirodne nauke ne razumeju, sve je manje upisnika takvih studija – bila je ona vest koja kao da je sa News Net-a, da je jedini student koji je upisao fiziku 2023. godine, ipak, odustao od te ideje! Preko veze se postaje radnik u apoteci iako niste farmaceut, preko veze možete da brišete saobraćajne prekršaje, uz dobru vezu možete proglašavanjem za mrtvu osobu čak da izbrišete i svoj krivični dosije. To što vas posle određenog vremena ponovo zavedu kao živu osobu, naravno nikome niti je čudno, niti to uopšte bilo ko primeti. Ali, oni koji to naplaćuju zaista misle da

"Sve društvene odgovornosti koje ste zloupotrebili haraju po vašem natalitetu"

Naivni Srbi, imajte u vidu da poznavanje nauke i prirodnih zakona ne ide pod ruku sa mafijaškim konceptom države, a negativna prirodna selekcija koja vam kao avet svake godine stoji nad glavom, nije nešto slučajno ili proizvod međunarodne zavere protiv nas, jadnih Srba. To je priroda na delu, a vaša egzistencija ide ka kraju. Sve društvene odgovornosti koje ste zloupotrebili haraju po vašem natalitetu. Od prekomernog konzumiranja alkohola i duvana, preko zdravstvene zaštite koja je postala zakonom zaštićena propala firma koju moraju svi zaposleni u državi da finansiraju, pa sve do obrazovanja u kome je fizika za 6. razred nešto teško, što samo neki genijalci mogu da razumeju!

Vanja Bajović*

U PRILOG SNIŽAVANJA STAROSNE GRANICE KRIVIČNE ODGOVORNOSTI – DRUGAČIJI POGLED NA „VEČITU DILEMU“

Apstrakt. U časopisu *Crimen* 3/2023 objavljen je tekst pod nazivom „Snižavanje starosne granice krivične odgovornosti: večita dilema?“, u kome autorka iznosi argumente protiv tog rešenja. Cilj ove analize je da pruži suprotnu argumentaciju, u prilog snižavanja te granice, kako bi čitalac na kraju doneo svoj sud na osnovu argumenata obe strane.

Ključne reči: maloletnici, krivična odgovornost, starosna granica, Srbija, represija, prevencija

UVOD

„Dvanaestogodišnjaci zapalili beskućnika“, „Trinaestogodišnjak se ubio zbog vršnjačkog nasilja“, „Trinaestogodišnjak sekirom ubio dvanaest komšijskih jaganjaca“, „Trinaestogodišnjak ubio školskog druga“, samo su neki od naslova koji poslednjih godina pune novinske stranice i zapanjuju javnost ne samo brutalnošću zločina već i uzrastom učinilaca. To, nažalost, i ostaje na nivou „javne zapanjenosti“ bez ikakve političke i zakonodavne volje da se ozbiljno razmotri predlog da bi tu granicu trebalo sniziti, što se opravdava argumentima „moralne panike“ do koje dolazi nakon izvršenog zločina i „protivljenju struke“ takvim rešenjima. „Moralna panika“ se nakon određenog krivičnog dela stiha i uguši novim aferama, ali u našoj javnosti već godinama izbija na površinu usled novih brutalnih zločina izvršenih od „najmlađih“. Ako stanje „moralne panike“ tako dugo traje i uz kraće ili duže prekide iznova se javlja, jasno je da se ne može govoriti o sporadičnoj „panici“ koja nastaje usled određenog sporadičnog slučaja već o hroničnom problemu koji zahteva drugačiji pristup i nova zakonska rešenja. Zatvaranje očiju i pripisivanje „moralnoj panici“ ranijih zločina dovodi do sve težih slučajeva, budući da deci postaje jasno da ih „mlade godine“ štite od oštrice krivičnog zakonodavstva. Situacija je kulminirala monstruoznim zločinom u maju 2023. godine, kada je u OŠ „Vladislav Ribnikar“ trinaestogodišnji dečak ubio osmoro svojih vršnjaka i školskog čuvara i teško ranio još šestoro dece i nastavnicu.

* Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, bajovic@ius.bg.ac.rs.

Konvencije nije propisano koliko ta najniža starosna granica treba da bude, prepuštajući to isključivo unutrašnjem zakonodavnom nahođenju.

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava (EKLJP) ne bavi se pitanjem minimalne starosne granice za snošenje krivice i ona varira u okviru država članica Saveta Evrope. Komitet ministara Saveta Evrope je istakao da minimalna starosna granica krivične odgovornosti „ne treba da bude suviše niska i da treba da bude unapred određena“, ali nije dao preporuke koliko ona treba da iznosi, odnosno ispod kog uzrasta ne bi trebalo da ide, naglašavajući da je to kompleksno pitanje i da se stavovi država u tom pogledu razlikuju.⁴

Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) bavio se tim pitanjem u predmetu *T. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, ispitujući da li starosna granica od 10 godina i suđenje desetogodišnjacima kao punoletnim učiniocima predstavlja nečovečno postupanje i torturu u smislu člana 3. EKLJP. Na oba pitanja ESLJP je dao negativan odgovor, istakavši da u Evropi ne postoji zajednički prihvaćen standard u pogledu starosne granice krivične odgovornosti i da ona varira od države do države. Nalazeći da do povrede člana 3. EKLJP nije došlo, ESLJP je u svojoj odluci istakao da „čak i ako je u Engleskoj i Velsu starosna granica među najnižima, ne može se reći da je sa 10 godina ona suviše niska niti da se znatno razlikuje od granica postavljenih u drugim evropskim državama“.⁵ Štaviše, prema mišljenju ESLJP, čak ni činjenica da je okrivljenim desetogodišnjacima u tom postupku suđeno kao odraslima uz prisustvo javnosti i javnog obelodanjivanja njihovog identiteta, suprotno Konvenciji o pravima deteta i Pekinškim pravilima, ne predstavlja nečovečno postupanje i torturu u smislu člana 3. EKLJP.⁶

Granica krivične (ne)odgovornosti najniže je postavljena u pojedinim afričkim i azijskim državama, gde iznosi sedam godina (Liberija, Nigerija, Tanzanija, Kuvajt, Liban, Katar, Pakistan, Tajland). U nekim državama ona iznosi 10 godina (Velika Britanija, Švajcarska), drugima 12 (Brazil, Kanada, Holandija, Turska itd.), trećima 14 godina (Austrija, Nemačka, Kolumbija, Italija itd.), četvrtima 16 godina (Argentina, Belgija, Rusija, Kuba),⁷ pa je teško govoriti o nekim „opšteprihvaćenim međunarodnim standardima u tom pogledu“ već njeno određivanje isključivo zavisi od zakonodavnog nahođenja.

U SAD je ta granica prilično nisko postavljena, s tim što se ona razlikuje u različitim državama, a u mnogim američkim državama još nije ni predviđena. Na federalnom nivou granica krivične odgovornosti iznosi 11 godina, što znači da deca

ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih Nacija o pravima deteta, *Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori* 15/90 i *Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori* 4/96 i 2/97.

4 Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 17 November 2010, pars. 23 i 79, <https://rm.coe.int/16804b2cf3>, 12. april 2024.

5 ECHR, *T. v. The United Kingdom*, App. No. 24724/94, Judgment of 16 December 1999, pars. 71, 72.

6 *Ibid.*, pars. 76, 77.

7 Podaci preuzeti sa: CRIN, *Minimum Ages of Criminal Responsibility Around the World*, <https://archive.crin.org/en/home/ages.html>, 16. april 2024.

Tabela I.¹²

Država	Starosna granica krivične odgovornosti
Albanija	14 godina
Andora	12 godina
Austrija	14 godina
Azerbejdžan	16 godina za sva krivična dela, 14 godina za neka krivična dela
Belorusija	16 godina za sva krivična dela, 14 godina za neka krivična dela
Belgija	12 godina
Bosna i Hercegovina	14 godina
Bugarska	14 godina
Crna Gora	14 godina
Česka	15 godina
Danska	15 godina
Estonija	14 godina
Finska	15 godina
Francuska	13 godina
Grčka	12 godina, sa sankcijama koje uključuju lišenje slobode od 15 godina
Gruzija	14 godina
Holandija	12 godina
Hrvatska	14 godina
Island	15 godina
Irska	12 godina za sva, 10 godina za neka krivična dela
Italija	14 godina
Jermenija	16 godina za sva, 14 godina za neka krivična dela
Kipar	14 godina
Letonija	14 godina
Luksemburg	14 godina
Litvanija	16 godina za sva, 14 godina za neka krivična dela

12 Podaci preuzeti sa Child Rights International Network– CRIN, „Minimum Ages of Criminal Responsibility Europe“. <https://archive.crin.org/en/home/ages/europe.html>, 11. april 2024.

Belorusija, Jermenija, Litvanija, Rusija, Moldavija, Ukrajina), s tim što je tu „opšta“ starosna granica postavljena na 16 godina, a za najteža krivična dela sa elementima nasilja ona se spušta na 14 godina.

Viši prag krivične neodgovornosti postavljaju Luksemburg i Portugalija – 16 godina, dok u skandinavskim državama (Švedska, Finska, Norveška i Danska) iznosi 15 godina. S druge strane, u Švajcarskoj i Velikoj Britaniji granica je postavljena na 10 godina, u Holandiji i Belgiji na 12 godina, a u Francuskoj na 13. Štaviše, u Holandiji je izmenama zakona iz 2014. godine uvedena mogućnost da se licima sa navršених 16 godina već može suditi kao odraslima, što znači u redovnom krivičnom postupku, mimo protektivnih odredaba postupka koje se primenjuju kada se sudi maloletnicima.¹⁴

Raznolikost prihvaćenih rešenja potvrđuje tezu da ne postoje bilo kakav opšte-prihvaćeni međunarodni standard ni jedinstveno međunarodno ili evropsko rešenje u pogledu starosne granice krivične odgovornosti.

1.1. Snižavanje standarda dostignutog nivoa ljudskih prava?

Protivnici snižavanja starosne granice krivične odgovornosti kao argument navode i zabranu smanjivanja dostignutog nivoa ljudskih i manjinskih prava, proklamovanu članom 20. stav 2. Ustava Republike Srbije.¹⁵ Tom odredbom je predviđeno da se dostignuti nivo ljudskih i manjinskih prava ne može smanjivati. Međutim, treba naglasiti da se pravo da se neko smatra krivično neodgovornim ne može smatrati ljudskim ili manjinskim pravom, ni po Ustavu RS, ni po međunarodnim konvencijama koje se bave ovom problematikom.

Ako bi se pojam „dostignutog nivoa prava“ šire tumačio, u smislu zabrane pooštavanja određenih kaznenopravnih rešenja, to bi, po logici stvari, sprečavalo bilo kakvo pooštavanje kazni, uvođenje novih krivičnih dela, uvođenje kazne doživotnog zatvora i sl., što nije bila intencija ustavotvorca. Krivično pravo se menja zavisno od praktičnih potreba, ono mora da prati društvenu realnost, a pomenuto „šire tumačenje“ bi *de facto* sprečilo unošenje bilo kakvih novih inkriminacija grčevito se držeći postojećih rešenja, što je apsolutno neprihvatljivo. Po istoj logici moglo je da se osporava i uvođenje kazne doživotnog zatvora ili recimo unošenje krivičnih dela protiv bezbednosti računarskih podataka, pod obrazloženjem da dostignuti nivo prava nalaže da se lice ne može smatrati odgovornim za kompjuterski kriminal jer je njegovo „dostignuto pravo“ da se smatra neodgovornim za ta dela?!

Ovaj argument jedino može imati uporište u određenim „preporukama“ međunarodnih tela, ali ne i u potvrđenim i obavezujućim međunarodnim aktima. Kako Konvencijom UN o pravima deteta, videli smo, nije predviđena minimalna starosna granica za snošenje krivice, tim pitanjem se bavio Komitet UN za prava deteta 2007.

Responsibility after School Incidents. <https://hungarytoday.hu/govt-considers-lowering-minimum-age-of-criminal-responsibility-after-school-incidents/>, 16. april 2024.

14 Government of the Netherlands, *Penalties for juvenile offenders.* <https://www.government.nl/topics/sentences-and-non-punitive-orders/penalties-jvenile-offenders>, 18. april 2023.

15 Ustav Republike Srbije, *Sl. glasnik RS* 98/2006 i 115/2021.

države je uopšte i ne predviđaju, čime omogućuju da svako, bez obzira na uzrast, može odgovarati za krivično delo, pod uslovom da ima odgovarajući psihički odnos prema tom delu! Zbog toga se protektivni (zaštitnički) model postupka prema maloletnicima zapravo povezuje sa pravnom tradicijom nekadašnjih socijalističkih, „jaki“ država i opravdano se smatra odrazom preterane državne intervencije i negacije same volje maloletnika, insistiranjem na njegovoj „zaštiti“, što se onda u praksi ponekad svodi na ozbiljnu protivrečnost da se maloletnik „štiti više nego što bi on sam sebe štitio“.²⁰

Obrisi tog modela vidljivi su u našem zakonodavstvu još od Zakona o krivičnom postupku iz 1948. godine (ZKP/48), a po rečima autora tadašnjeg ZKP, „postupak je uvažio mnoge ideje koje su došle do izražaja u propisima o postupku u predmetima maloletnika u RSFSR i u nekim drugim naprednim zakonodavstvima“.²¹ Po ugledu na sovjetsko zakonodavstvo, ZKP/48 je sadržao odredbe o hitnosti postupka prema maloletnicima, zabrani suđenja u odsustvu, obaveznom braniocu, isključenju javnosti sa glavnog pretresa, sastavu suda za maloletnike, zahtevu da sudije porotnici „imaju iskustva u vaspitavanju dece“ i sl. U postupku se nisu utvrđivale okolnosti važne za samo krivično delo već i okolnosti važne za ocenu duševne razvijenosti maloletnika, prilike u kojima živi i okolnosti pod kojima je učinio krivično delo, a u ZKP/48 je takođe bilo propisano da „niko ne može biti oslobođen dužnosti svedočenja u pogledu činjenica koje se odnose na utvrđivanje duševne razvijenosti maloletnika i prilika u kojima maloletnik živi“ (ZKP/48, čl. 311 st. 4). Aktivnu ulogu u postupku imali su i roditelji odnosno starioci maloletnika i organ starateljstva, koji bi se uvek obavestavali o glavnom pretresu i ispitivali u postupku.²²

U Zakoniku o krivičnom postupku iz 1953. godine taj model je dodatno razrađen, propisivanjem da su sud i svi drugi državni organi dužni da postupaju sa posebnom obazrivošću kako se vođenje postupka ne bi štetno odrazilo na ličnost maloletnika, zatim primarne nadležnosti suda u mestu u kome maloletnik ima prebivalište odnosno boravište, obaveznog izdvajanja postupka prema maloletniku koji zajedno sa punoletnim licem izvrši krivično delo, insistiranja na merama izdvajanja maloletnika iz dotadašnje sredine umesto određivanja pritvora i istražnog zatvora, nemogućnosti osude maloletnika na naknadu troškova ili namirenje imovinsko-pravnog zahteva, nevezanosti suda za predlog tužioca da li će maloletniku izreći kaznu ili vaspitnu meru, zabrane da se u štampi objavljuje identitet maloletnika i sl.²³

Izmenama i dopunama Zakonika iz 1959. godine postupak prema maloletnicima je još detaljnije regulisan, tako da je dobio formu koja je, uz neke izmene, i dan-danas na snazi. U tom smislu, sama struktura postupka prema maloletnicima postavljena 1959. godine i sačinjena od pripremnog postupka koji vodi sud i postupka pred većem za maloletnike ostala je ista. U pripremnom postupku se ne utvrđuju samo činjenice vezane za krivično delo već i za ličnost maloletnika i prilike u kojima živi. Jedini ovlašćeni tužilac u tom postupku bio je (i ostao) javni tužilac, a za krivična dela koja su se gonila po predlogu ili po privatnoj tužbi oštećeni je

20 M. Škulić (2011). *Maloletničko krivično pravo*. Beograd: Pravni fakultet, 98.

21 V. Bayer (1946). „Motivi Nacrta Zakona o krivičnom postupku“. AJ 49–18–25.

22 Zakon o krivičnom postupku, *Službeni list FNRJ* 97/48

23 Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni list FNRJ* 40/53

Ako se procentualno posmatra broj prijavljenih krivičnih dela maloletnika protiv imovine, on je 1995. godine iznosio 78%, trend se nastavio i 2000. godine (takođe 78%), da bi 2003. i 2004. godine broj prijava za imovinska krivična dela maloletnika počeo da opada (68%), a da raste broj prijava za tzv. nasilnički kriminalitet (krivična dela protiv života i tela, javnog reda i mira, nasilničko ponašanje i sl.).²⁷

Protiv maloletnika je 2022. godine podneto 2.410 krivičnih prijava, od čega 49% za krivična dela protiv imovine (1.188 prijava), 14,9% za krivična dela protiv života i tela (360 prijava), 10,3% za krivična dela protiv javnog reda i mira (250 prijava), 7,4% za krivična dela protiv zdravlja ljudi (178 prijava) i 6,4% za krivična dela protiv sloboda i prava čoveka i građanina (155 prijava).²⁸ Shodno tome, dok je sve do početka trećeg milenijuma imovinski kriminalitet činio 80% maloletničkog kriminaliteta, danas on iznosi 50%, a današnji maloletnici daleko češće nego ranije vrše krivična dela sa elementima nasilja.

Najčešće su prijave za krađe, teške krađe, telesne povrede, nasilničko ponašanje i neovlašćeno držanje opojnih droga, što je ilustrovano u tabeli 2.

Tabela 2

Krivično delo	Broj krivičnih prijava 2022. godine	14 godina	15 godina	16 godina	17 godina
Krađa	416	112	99	78	127
Teška krađa	364	116	73	67	108
Laka telesna povreda	248	102	48	51	47
Nasilničko ponašanje	232	75	42	53	62
Uništenje i oštećenje tuđe stvari	177	81	39	22	35
Neovlašćeno držanje opojnih droga	149	10	20	37	82
Nasilje u porodici	91	17	16	23	35
Ugrožavanje sigurnosti	83	19	20	17	27
Neovlašćeno korišćenje tuđeg vozila	73	19	11	19	24

²⁷ Protiv maloletnika su 1995. godine podnete ukupno 5.064 krivične prijave, od toga 3.978 za krivična dela protiv imovine (78%), 2000. godine je podneto 3.458 krivičnih prijava, od toga za krivična dela protiv imovine 2.714 (78%), 2003. je podneto 2.415 prijava, od čega 1.656 za imovinska krivična dela, dok je 2004. podneto 3.120 prijava, od toga 2.128 za imovinska krivična dela (68%). Vidi: Republički zavod za statistiku – Bilten (2006). *Maloletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2021 – Prijave, optuženja i osude*. 2004, Beograd, 13.

²⁸ Svi podaci preuzeti iz Biltena Republičkog zavoda za statistiku (2023). *Maloletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji, 2022 – Prijave, optuženja i osude*. Beograd.

Dominacija lakih telesnih povreda u strukturi nasilničkog kriminaliteta ne treba da iznenađuje. Isti je slučaj i sa punoletnim učiniocima jer u životu, na svu sreću, daleko češće dolazi do svađa, tuča i lakših povreda nego do ubistava i trajnih telesnih oštećenja, ali ne sme ni da se „bagateliše“ jer i nanošenje lakih telesnih povreda ili nasilničko ponašanje predstavlja vid nasilništva i agresije ispoljene od maloletnika. Sama činjenica da je tih krivičnih dela pre dvadesetak godina bilo mnogo manje nego danas pokazuje da se izmenila struktura maloletničkog kriminaliteta i da je iz godine u godinu sve više onog nasilničkog na uštrb nekada dominantnog imovinskog kriminaliteta izvršenog od najmlađih.³¹

3. SVRHA KRIVIČNIH SANKCIJA PREMA MALOLETNICIMA

Krivične sankcije koje se mogu izreći maloletnicima jesu vaspitne mere, mere bezbednosti (sa izuzetkom zabrane vršenja poziva, delatnosti ili dužnosti) i kazna maloletničkog zatvora, koja se može izreći samo maloletnicima starijim od 16 godina. Primarne sankcije prema maloletnicima su vaspitne mere i one se dele na mere upozorenja i usmeravanja, u koje spadaju sudski ukor i posebne obaveze, zatim mere pojačanog nadzora i zavodske vaspitne mere. Pojačan nadzor može biti od roditelja, usvojioca ili staraoca, zatim pojačan nadzor u drugoj porodici ili pojačan nadzor od organa starateljstva. U zavodske vaspitne mere spadaju upućivanje u vaspitnu ustanovu, upućivanje u vaspitno-popravni dom i upućivanje u posebnu ustanovu za lečenje i osposobljavanje.

Opšta svrha krivičnih sankcija ogleda se u generalnoj i specijalnoj prevenciji (čl. 4 st. 2 i čl. 42 KZ), odnosno u uticaju na konkretno lice da više ne vrši krivična dela, što se postiže kažnjavanjem (specijalna prevencija), i uticaju na druge da ne vrše krivična dela, što se postiže strahom od kažnjavanja (generalna prevencija). U okviru te opšte svrhe krivičnih sankcija, svrha krivičnih sankcija prema maloletnicima je da se „nadzorom, pružanjem zaštite i pomoći, obezbeđivanjem opšteg i stručnog osposobljavanja, utiče na razvoj i jačanje lične odgovornosti maloletnika, na vaspitavanje i pravilan razvoj njegove ličnosti, kako bi se obezbedilo ponovo uključivanje maloletnika u društvenu zajednicu“ (čl. 10 st. 1 ZM).

Prema tome, vaspitne mere po samoj definiciji, za razliku od kazne maloletničkog zatvora, ne sadrže taj retributivni element „kažnjavanja“ već se insistira na vaspitavanju i pravilnom razvoju maloletnika, polazeći od toga da je i on sam žrtva svog delikta, pa ga treba zaštititi i pomoći mu da se „vrati na pravi put“. Jedino u slučaju maloletničkog zatvora zakonodavac predviđa i tu retributivnu komponentu, propisujući da je njegova svrha i „pojačan uticaj na maloletnog učinioca da ubuduće ne vrši krivična dela kao i na druge maloletnike da ne vrše krivična dela“ (čl. 10 st. 2 ZM).

31 U vezi sa tim, zanimljiv je i relativno visok broj krivičnih prijava za nasilja u porodici, dakle prema drugim članovima porodice, što je još uvek tabu tema u našem društvu. O tome: M. Ljubičić (2019). „Nasilje mladih nad roditeljima u Beogradu: Analiza dokumentacione građe“. *CRIMEN* 1: 19–36.

Krivično delo	Broj izrečenih sankcija	Mere upozorenja i usmeravanja	Mere pojačanog nadzora	Zavodske mere
Neovlašćeno držanje opojnih droga	173	103	65	5
Nasilje u porodici	35	18	16	1
Ugrožavanje sigurnosti	18	14	4	/
Neovlašćeno korišćenje tuđeg vozila	53	22	27	4
Teška telesna povreda ³⁶	52	18	28	4
Sitna krađa, utaja i prevara	8	4	3	1
Ugrožavanje javnog saobraćaja	31	8	23	/
Zlostavljanje i mučenje	19	2	17	/
Ukupno	1.022	478	477	65

Imajući u vidu statističke podatke, nesporno je da u sistemu krivičnih sankcija prema maloletnicima u Srbiji centralno mesto imaju vaspitne mere, a u strukturi vaspitnih mera izrečenih maloletnicima dominiraju nezavodske mere, odnosno mere upozoravanja i usmeravanja i mere pojačanog nadzora.³⁷ Međutim, to samo govori u prilog ekstremno blagoj kaznenoj politici prema toj vrsti učinilaca, ali ne vidimo kako ni zašto ta blaga kaznena politika govori u prilog tezi da starosnu granicu krivične odgovornosti ne bi trebalo spustiti? Naprotiv, jasna dominacija nezavodskih vaspitnih mera koje se izriču u praksi upravo govori suprotno, u prilog tom snižavanju, budući da se prema deci u sukobu sa zakonom reaguje dosta blago i nerepresivno, pa ni spuštanje te granice ne bi suštinski pogoršalo njihov položaj.

Mere koje se primenjuju prema deci mlađoj od 14 godina suštinski se ne razlikuju mnogo od nezavodskih vaspitnih mera. Zakonom o socijalnoj zaštiti (ZSZ)³⁸ nije posebno propisano koje se mere mogu preduzeti prema deci „u sukobu sa zakonom“, iz čega proizilazi da taj organ može primeniti bilo koju meru iz oblasti usluga socijalne zaštite koju smatra celishodnom za konkretan slučaj. Prema navodima Centra za socijalni rad, za decu mlađu od 14 godina najčešće se realizuje procena stanja, potreba i rizika za dete; razvija se plan usluga uz participaciju deteta i

36 Za to krivično delo su 2022. godine izrečene i dve kazne maloletničkog zatvora u trajanju od šest meseci do dve godine.

37 S. Čopić, 242.

38 Zakon o socijalnoj zaštiti, *Sl. glasnik RS* 24/2011 i 117/2022 – odluka US.

posmatramo zrelost maloletnika (kojom autorka odbija da se bavi) i moždani razvoj (kojim se autorka bavi), pa pretpostavljamo da se suština svodi na tvrdnju da se današnja deca ne razlikuju od nekadašnje dece jer nema razlike u njihovom nervnom sistemu, pa se, po toj logici, danas ne može govoriti o njihovom ranijem sazrevanju.

To „psihološko“ stanovište može se osporavati po više osnova. Ako se pođe od iznete postavke da su deca uvek i svuda ista jer nema razlike u njihovom nervnom sistemu,⁴³ postavlja se logično pitanje ima li razlike u nervnom sistemu dece u različitim državama, u kojima je granica krivične odgovornosti različito postavljena. Znači li to da deca u Engleskoj, SAD, Švajcarskoj ili Holandiji sazrevaju ranije od dece u Rusiji, Danskoj, Luksemburgu ili Portugaliji? Znači li to da su deca u Srbiji nekada ranije sazrevala, imajući u vidu da je u Kaznitelnom zakoniku za Knjaževstvo Srbije iz 1860. godine bilo predviđeno da krivična odgovornost nastupa sa navršenih 12 godina? Naravno da je odgovor negativan.

Logika koja krivičnu odgovornost dece isključuje pozivanjem na nedovoljnu razvijenost njihovog nervnog sistema znači indirektno prihvatanje stava da je krivična odgovornost dece isključena po osnovu neuračunljivosti (nisu sposobna da shvate značaj svog dela niti da upravljaju svojim postupcima). To je neprihvatljivo jer se deca ne mogu poistovetiti sa neuračunljivim licima, a u Krivičnom zakoniku se ne navodi uzrast učinioce kao biološki ili psihološki osnov koji bi isključivao njegovu uračunljivost.⁴⁴ Ako bi se prihvatilo suprotno, onda bi trebalo uvesti i gornju granicu krivične odgovornosti imajući u vidu opštepoznatu činjenicu da psihofizičke sposobnosti pojedinca opadaju nakon određenih godina. Na kraju krajeva, različiti ljudi sazrevaju u različito vreme, neki desetogodišnjaci su dosta zreli za svoje godine, a neki sedamdesetogodišnjaci ostanu „večita deca“. To opet ne znači da treba da budu izuzeti od odgovornosti za krivična dela koja vrše, a posebno ne znači da bi granicu krivične odgovornosti trebalo postaviti na 25 godina budući da se tada naučno „zaokružuje razvoj prefrontalnog korteksa mozga“! Prema tome, osnov isključenja krivice kod dece uopšte se ne može tražiti u postojećim osnovima koji važe za punoletne učinioce već je reč o neoborivoj zakonskoj pretpostavci krivične neodgovornosti lica do određenog uzrasta, koja zavisi isključivo od nahođenja zakonodavca.⁴⁵

U pogledu (ne)zrelosti maloletnika, pojedini autori ističu da je težina izvršenog dela najbolji dokaz „zrelosti“ maloletnika, da ukazuje na „zreo um“ izvršilaca⁴⁶ i da je protektivno maloletničko krivično pravo svojevremeno nastalo sa ciljem da zaštiti „nezrelu decu“ koja bi vršila sitne krađe po prodavnicama, džeparenja i slične nestašluke, ali nije pogodno oružje za obračunavanje sa današnjim maloletnicima

43 S. Čopić, 238.

44 M. Škulić osnovano ističe da je izjednačavanje dece sa neuračunljivim osobama „ponižavajuće“ i da bi se tada kod svakog deteta moralo utvrđivati postojanje nekog od bioloških osnova neuračunljivosti (duševna bolest, privremena duševna poremećenost, zaostali duševni razvoj ili neka druga teža društvena poremećenost). M. Škulić (2010). „Starosna granica sposobnosti za snošenje krivice u krivičnom pravnom smislu“. *CRIMEN* 2: 212–213.

45 V. Bajović (2017). „Neokonzervativni pristup u borbi protiv maloletničke delikvencije i odgovornost roditelja“. *Kaznena reakcija u Srbiji*, VII deo, ur. Đ. Ignjatović. Beograd: Pravni fakultet, 220–223.

46 J. H. Difonzo (2001). „Parental Responsibility for Juvenile Crime“. *Oregon Law Review* 80(1): 13.

Shodno tome, žrtve „vaspitno zapuštene“ dece neretko su druga deca, pa se nameće pitanje pravičnosti krivične neodgovornosti lica mlađih od 14 godina, odnosno „zločina koji ostaju nekažnjeni“ posebno iz vizure te druge, „dobre“ dece. Samim tim, postavlja se pitanje „humanog“ karaktera maloletničkog krivičnog prava koje, štiteći decu „nasilnike“, ide na uštrb dece „žrtava“. U Konvenciji o pravima deteta propisano je da „u svim aktivnostima koje se tiču dece... najbolji interesi deteta biće od prvenstvenog značaja“ (čl. 3(1)), ali opet treba imati u vidu da taj član ne može da se tumači samo u interesu deteta „učinioca“ već i u interesu deteta stvarne žrtve njegovog delikta. Jer ako dete „učinioca“ doživljavamo kao „žrtvu“ spleta nesrećnih okolnosti pa ga pravno štitimo, dolazimo u situaciju da druga deca kao žrtve ne uživaju nikakvu pravnu zaštitu od tog „pravno zaštićenog“ deteta.

Posmatrano iz vizure „žrtve“, posledica krivičnog dela je ista bez obzira na to da li je izvršilac ima 12, 17, 35 ili 75 godina, ali njena pravna i moralna satisfakcija itekako zavise od uzrasta učinioca. Tako, ako je lice oštećeno razbojništvom izvršenim od trinaestogodišnjaka, pravno posmatrano, žrtva je u istom položaju kao da je imovinu izgubila u poplavi ili zemljotresu, odnosno usled neke „više sile“. Prestupnici u takvom slučaju ne mogu krivično odgovarati, žrtva ne može tražiti namirenje imovinskopravnog zahteva u krivičnom postupku (jer takvog postupka i nema) i jedino joj preostaje da u dugotrajnom, iscrpljujućem i neizvesnom parničnom postupku „o svom trošku“ zahteva naknadu štete od roditelja izvršioca. Takav pristup je sporan iz ugla generalne pravičnosti jer „zaštitom izvršioca“ pravo dodatno viktimizuje žrtvu koja se oseća nemoćnom i nezaštićenom pred prestupnikom mlađim od 14 godina.

Oštećeni u krivičnom postupku očekuje od države da mu pruži odgovarajuću moralnu i materijalnu satisfakciju do koje ne dolazi ako je imao tu „nesreću“ da bude žrtva deteta mlađeg od 14 godina. Ako pođemo od stava da se deci ispod 14 godina delo „ne može propisati u krivicu“ i da za isto ne mogu krivično odgovarati, iz vizure žrtve to bi predstavljalo istu situaciju kao da je recimo do lišenja života, telesne povrede ili druge posledice došlo usled poplave, požara, zemljotresa ili neke druge „više sile“.

Ovde se, dakle, *a priori* otklanja svaka uzročnost između ponašanja deteta i povrede nanete žrtvi kao i između roditeljskog vaspitanja i ponašanja deteta.⁵⁰ To je nelogično i nepravedno eliminisanje takvih delikata iz domena krivičnog prava, posebno iz ugla oštećenog koji u konkretnom slučaju povredu svog zaštićenog dobra ne može pripisati „višoj sili“ jer „zna ko mu je povredu naneo“, ali mu pravo ne priznaje takve optužbe zbog učiniočevih „mladih godina“. Osećajući se nemoćnim i nezaštićenim od pravnog sistema (države), oštećeni može doći u iskušenje da pribegne samopomoći, to jest da se „osveti“ detetu-učiniocu i njegovim roditeljima, za šta će kasnije sam krivično odgovarati. Oponenti spuštanja starosne granice krivične odgovornosti kao jedan od argumenata navode da bi se na taj način u krivič-

50 Osim za krivično delo zapuštanje i zanemarivanje maloletnog lica za koje može odgovarati roditelj vaspitno zapuštenog deteta, ali to delo je prevashodno propisano u interesu samog maloletnika, ne i u interesu žrtve njegovog delikta. O tom krivičnom delu: Z. Stojanović (2019). *Komentar Krivičnog zakonika*, IX izmenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd: Službeni glasnik, 638–640.

Protivnici spuštanja starosne granice krivične odgovornosti uglavnom se pozivaju na argument „prihvaćenih međunarodnih standarda“ i na humanu, altruističku konstataciju da su deca učinioci krivičnih dela najčešće i sami žrtve loših društveno-ekonomskih prilika koje ih „teraju u kriminal“, zbog čega ih ne treba kažnjavati već im treba pomoći.

Prvi argument je, videli smo, neodrživ, imajući u vidu različito postavljenu starosnu granicu krivične neodgovornosti u različitim državama, uz interesantnu konstataciju da je ona načelno niže postavljena u tzv. liberalnim i demokratskim državama nego u bivšim komunističkim državama čiji se sistemi i danas, iz vizure različitih međunarodnih komiteta i tela, smatraju „represivnim“.

Drugi argument koji polazi od „zaštite i interesa“ deteta jeste osnovan, ali je nepravilan i neodrživ u praksi. Nepravilnost se ogleda u tome što ne treba posmatrati samo zaštitu i interese deteta učinioca već i zaštitu i interese deteta žrtve i žrtava uopšte, koje se osećaju nemoćnim u sistemu u kome ne mogu da ostvare ni materijalnu ni moralnu satisfaksiju nakon izvršenog krivičnog dela. Neodrživost se ogleda u neadekvatnosti mera iz oblasti socijalne zaštite u savremenom digitalnom i prilično nasilnom okruženju da decu „izvedu na pravi put“. Tranziciona društva poput našeg, na „večitoj raskrsnici“ između Istoka i Zapada, usvajaju socijalistički protekcionizam prema maloletnicima, ujedno težeći liberalnim, kapitalističkim i individualnim vrednostima koje zanemaruju porodicu, državu i naciju, stavljajući u središte pojedinca odgovornog za svoje izbore i svoje postupke.

Argumentacija kojom se ističu struktura i karakteristike maloletničkog kriminaliteta i svrhe sankcija koje im se izriču zapravo ide u prilog spuštanju te granice. Raspoloživi statistički podaci, naime, pokazuju da maloletnički kriminalitet, od pretežno imovinskog, poslednjih godina u sve većoj meri poprima karakteristike nasilničkog, a dela koja maloletnici (i deca) vrše sve su brutalnija. Snižavanje stope maloletničkog kriminaliteta je irelevantno, budući da snižavanje ove granice neće pogoditi one koji ne vrše krivična dela.

Na kraju krajeva, sankcije koje se izriču mlađim maloletnicima su relativno blage i sadržinski se ne razlikuju mnogo od mera iz oblasti socijalne zaštite koje se izriču deci učiniocima, osim što ih ne izriču socijalne službe već pravosudni organi, čiji autoritet samo može delovati podsticajno i zastrašujuće na dete da se „uozbilji“ i prestane da krši propise. U tom smislu i ne vidimo da bi se spuštanjem starosne granice krivične odgovornosti položaj dece drastično pogoršao, osim što bi ih možda strah od „krivične odgovornosti“ odvratio od vršenja krivičnih dela.

U tom kontekstu zastupamo stav da bi krivičnu odgovornost trebalo spustiti na 12 godina za sva ili alternativno samo za krivična dela sa elementima nasilja, a u pogledu „krivično neodgovorne“ dece uvesti neki vid roditeljske krivične odgovornosti za njihov delikt. Jer dete, samim rođenjem (pravno posmatrano i začetkom), postaje pravni subjekt pa se posledice njegovih radnji ili bol naneta žrtvi ne mogu pripisivati „višoj sili“ već isključivo njegovoj krivici ili krivici njegovih roditelja.

- Stojanović Z. (2019). *Komentar Krivičnog zakonika*, IX izmenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd: Službeni glasnik.
- Škulić M. (2010). „Starosna granica sposobnosti za snošenje krivice u krivičnom pravnom smislu“. *CRIMEN* 2.
- Škulić M. (2011). *Maloletničko krivično pravo*. Beograd: Pravni fakultet.
- UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 10 (2007): Children's Rights in Juvenile Justice, 25 April 2007, CRC/C/GC/10, par. 32 i 33. <https://www.refworld.org/docid/4670fca12.html>
- UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment No. 24 (201x), replacing General Comment No. 10 (2007), par. 33. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/CRC/GC24/GeneralComment24.pdf>
- Živković N. (2020). „Krivična neodgovornost dece – zločin bez kazne i moguća rešenja“. *Strani pravni život* 3.
- Wong A. (2024). „Can lowering the minimum age of criminal responsibility be justified? A critical review of China's recent amendment“. *The Howard Journal of Crime and Justice* 63(1).

PRAVNI IZVORI

- Ustav Republike Srbije, *Sl. glasnik RS* 98/2006 i 115/2021.
- Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima deteta, *Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori* 15/90 i *Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori* 4/96 i 2/97.
- Krivični zakonik, *Sl. glasnik RS* 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.
- Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnom pravnoj zaštiti maloletnih lica, *Sl. glasnik RS* 85/2005.
- Zakon o socijalnoj zaštiti, *Sl. glasnik RS* 24/2011 i 117/2022 – odluka US.
- Pravilnik o načinu vođenja evidencije o izrečenim vaspitnim merama i kazni maloletničkog zatvora, *Sl. glasnik RS* 63/2006.
- Zakon o krivičnom postupku, *Službeni list FNRJ* 97/48
- Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni list FNRJ* 40/53
- Zakon o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku, *Službeni list FNRJ* 52/59